

DOI: [10.32702/2307-2156-2019.2.102](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.2.102)

УДК 354.332

Ю. М. Семенова

аспірант Національного Університету водного господарства та природокористування
ORCID ID 0000-0001-7805-6213

СТВОРЕННЯ ТА АДАПТАЦІЯ СТРАХОВИХ ПРОДУКТІВ СПЕКТРУ ЕКОЛОГІЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Y. M. Semenova

National University of Water and Environmental Engineering, Post-Graduated Student

CREATION AND ADAPTATION OF INSURANCE PRODUCTS OF THE ENVIRONMENTAL INSURANCE SPECTRUM IN UKRAINE

У статті проаналізовано низку сценаріїв розвитку екологічного страхування на основі існуючого механізму та завдань економічної політики у галузі раціонального водокористування. Визначено оптимальний сценарій, що враховує розвиток ринку страхових послуг у галузі екологічного страхування. У якості механізму імплементації даного сценарію запропоновано прив'язку до механізму ліцензування. Даний сценарій передбачає функціонування як угод обов'язкового цивільного страхування, так і добровільних страхових угод і координується з програмами розвитку страхового ринку, створеними НБУ та українською федерацією ubezpieczenia. Запропоновано методику поєднання страхових ліній у декілька єдиних страхових продуктів екологічного страхування на основі визначення ризиків (враховано статистику Рівненської області). Визначено страхові продукти сучасного українського ринку страхування, які можуть стати передумовами створення новітніх продуктів у системі екологічного страхування.

The article analyzes a number of scenarios for the development of environmental insurance based on the existing mechanism and objectives of economic policy in the field of rational water use. The optimal scenario is considered, which takes into account the development of the insurance market in the field of environmental insurance. Binding to the licensing mechanism is suggested as a mechanism for implementing this scenario. This scenario involves the operation of both compulsory civil insurance and voluntary insurance agreements and is coordinated with the insurance market development programs established by the NBU and the Ukrainian Federation of Insurance. The method of combining insurance lines into several unified insurance products of ecological insurance based on risk determination is proposed (statistics of Rivne region are taken into account). The insurance products of the modern Ukrainian insurance market, which can become prerequisites for the creation of the newest products in the environmental insurance system, are identified.

The increase in the amount of losses suffered by water resources raises the issue of prompt compensation for such losses in order to make adequate environmental decisions that are aimed at: restoration of the water fund; compensation for damage to natural and legal persons affected by critical water pollution. In this article, we propose to include a component of water resources in the environmental insurance system by increasing the list of environmental risks. Modeling the development of the environmental insurance market involves a number of scenarios.

Ключові слова: екологічне страхування; страховий ринок; державне регулювання; водні ресурси.

Key words: ecological insurance; insurance market; government regulation; water resources.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Диверсифікація страхових продуктів у галузі екологічного страхування потенційно дозволить розвивати адекватний напрямок регулювання раціонального використання природних ресурсів, зокрема водних. На даний час діючий механізм екологічного страхування не виконує усіх функцій страхування і покладається на великі підприємства високого рівня небезпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями та проблематикою страхування та адаптації страхових продуктів в економіку держави займалися науковці у галузі державного управління, економіки та юриспруденції, а також аналітики страхових пулів та компаній. З точки зору механізмів державного управління, дане питання є недостатньо дослідженим. Проблематику впровадження нових страхових продуктів досліджували науковці Журавка О. С., Бочкарева Т. О., Вовчак О. Д., Федорчак О. В., Юрій С.І., Шаварина М.П., Шаманська Н.В., Осадець С.С. та інші [2-8]. Праці вказаних науковців розглянуто у процесі розгляду теоретичних аспектів вдосконалення ринку екологічного страхування у даній статті.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) полягає у створенні та адаптації страхових продуктів напряму екологічного страхування в економіку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зростання обсягів збитків, яких зазнають водні ресурси, ставить на меті питання швидкого відшкодування таких збитків для прийняття адекватних екологічних рішень, які мають на меті: відновлення водного фонду; відшкодування шкоди фізичним та юридичним особам, які постраждали внаслідок критичних забруднень води. У даній статті ми пропонуємо включення складової водних ресурсів у систему екологічного страхування шляхом збільшення переліку екологічних ризиків. Моделювання розвитку ринку екологічного страхування передбачає низку сценаріїв.

Сценарій 1 (сценарій захисту національних інтересів). Державою розроблялась модель обов'язкового екологічного страхування шляхом прийняття Закону України про екологічне страхування [1]. Такий сценарій враховує відшкодування третім особам внаслідок аварії або пожежі на об'єкті підвищеної небезпеки, і не враховує питання сталого розвитку, а також не виконує функцій, передбачених нами для даного економічного інструменту для раціоналізації використання природних ресурсів, зокрема водних. Водночас даний сценарій не враховує сегмент більшості водокористувачів, які не є об'єктами підвищеної небезпеки. Співвідношення страхових платежів до суми інвестицій, необхідних для безпечного функціонування споруд, може демонструвати неефективність даного сценарію для виконання попереджуючої функції – власне, водоохоронної діяльності. Ліміти на страхові виплати, які встановлюють страхові компанії, не влаштовують підприємства-забруднювачі. Окрім того, процедура відшкодування не передбачає виплат у разі порушення підприємством поточного законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища.

З іншого боку, включення питань водоохоронної безпеки до страхової угоди дозволить страховальнику коригувати виплати, базуючись на розслідуванні природоохоронної діяльності підприємства, і покласти частину фінансової відповідальності за заподіяну шкоду на страховика, регулюючи розмір франшизи. Оптимальний сценарій державного регулювання розвитку екологічного страхування повинен враховувати виконання усіх функцій страхування під час екологічного страхування: ризикової, резервоформуючої, попереджувальної та заощадливої. Відповідно до цього, повинні виконуватися завдання: інвестиційні та контрольні [2; 3; 4].

Сценарій 2 (сценарій помірною державного впливу) передбачає створення фондів запобіжних заходів для спрямування страхових ресурсів на технічне обладнання для попередження критичних ситуацій, пов'язаних із водокористуванням та водопостачанням.

Водночас, основним джерелом фінансування заходів, пов'язаних із попередженням виникнення надзвичайних ситуацій, а також подолання їх наслідків, є національний прибуток, натомість сегмент страхування тільки розвивається. Запропоновано диверсифікувати джерела поповнення резервів страхових фондів, включивши такі варіанти, як: засоби державного, регіональних та місцевих бюджетів, засоби державних позабюджетних екологічних фондів, власні засоби суб'єктів господарства, створені з метою самострахування; а також внески у страхові компанії.

Сценарій 3 (сценарій невтручання держави) враховує конкуренцію між страховим та банківським бізнесом, що передбачає три варіанти розподілу ресурсів [5]:

- Перевага у страхових компаній (приклад Великобританії);
- Перевага банківського сектору і заощадження коштів на банківських рахунках для використання у сегменті водоохоронної діяльності та відшкодування збитків, завданих навколишньому природному середовищу у формі штрафів;
- Єдиний конгломерат банківського та страхового сектору, що передбачає створення кредитних продуктів з урахуванням екологічного страхування.

Водночас, конкуренція у банківській сфері вимагає створення максимально лояльних депозитних продуктів, що суперечить стратегії залучення екологічного страхування у дані продукти (у випадку

добровільного страхування). Низька мотиваційна складова щодо екологічного напрямку в Україні ставить страховий сектор на друге місце після банківського, оскільки розміщення активів на банківських рахунках дає більшу варіативність їхнього використання [6].

Сценарій 4 (сценарій прямого управління). Створення низки страхових продуктів як альтернативи обов'язкового цивільного страхування шкоди, заподіяної третім особам внаслідок настання страхових випадків. Одним з таких продуктів може бути страхування від техногенних (екологічних збитків). У випадку настання критичної техногенної ситуації (аварії), підприємство сплачує штраф державі і водночас отримує компенсацію від страхової компанії. Такий сценарій передбачає підсценарій [7]: державну підтримку підприємствам, які не можуть залучити достатню кількість коштів для придбання страхового покриття можливих збитків. Таким чином, уряд може виступати як суб'єкт перестраховування: частину страхового внеску підприємство сплачує державі, і у випадку настання страхового випадку держава компенсує частку, на яку страхова виплата перевищує ліміт, наданий страховою компанією. Складність даного механізму полягає у недосконалості екологічної експертизи в Україні, що унеможлиблює раціональну організацію виплати страхувальнику. Адже коректна робота даного підсценарію передбачає, що після настання експертизи підприємство отримує максимальну виплату від страхової компанії, а згодом виплату від держави.

Представлений сценарій також передбачає розвиток такого напрямку екологічного страхування, як страхування за ризиком забруднення [8]. Складність механізму оцінки завданих забрудненням збитків зумовлює необхідність ретельного підбору критеріїв даної страхової програми і, відповідно, виділення даного ризику в окрему програму.

Таблиця 1.

Страхові продукти для реалізації сценарію прямого державного управління екологічним страхуванням

Страховий продукт	Кінцевий суб'єкт отримання компенсацій	Ефекти страхування	Альтернативи у сучасній страховій практиці	Джерела поповнення страхового фонду для виплат
Страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яка може бути заподіяна пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки	Постраждалі особи, екосистеми	Економічний, екологічний ефекти. 3236800 грн що формують страховий резерв Рівн. Обл.	Даний вид страхування функціонує в Україні для підприємств 1, 2 та 3 рівня небезпечності	Ресурси СК на основі платежів за екологічне страхування
Страхування цивільної відповідальності за шкоду, заподіяну водним екосистемам	Водні екосистеми, суб'єкти прийняття рішень щодо відновлення екосистем	Економічний, екологічний, культурно-естетичний, соціальний	Страхування техногенних ризиків за кордоном	Цільові засоби державного та місцевих бюджетів, ресурси СК, засоби екологічних фондів
Страхування договірної відповідальності водокористувачів	Юридичні особи-суб'єкти водокористування	Економічний, екологічний	Страхування фінансових ризиків	Ресурси СК, самострахування
Страхування фінансових ризиків щодо витрат на відновлення водних ресурсів	Підприємство-забруднювач (страхувальник)	Економічний, екологічний	Страхування фінансових ризиків (1803, 6 млн грн виплат у 2017-му році в Україні)	Ресурси СК, самострахування
Майнове страхування природних та майнових об'єктів водних фондів	Природні та майнові об'єкти водних фондів	Економічний, екологічний, культурно-естетичний	Страхування майна (260,6 млн грн виплат у 2017-му році в Україні)	Цільові засоби екологічних фондів, державний та регіональні бюджети, ресурси СК
Страхування життя та здоров'я фізичних осіб від надзвичайних екологічних ризиків	Постраждалі фізичні особи	Економічний, соціальний, медичний	Страхування життя (556,3 млн грн виплат у 2017 р.), страхування медичних витрат (261,4 млн грн у 2017	Ресурси СК

Особисте страхування службовців сфери захисту навколишнього середовища	Державні службовці	Економічний, соціальний, медичний	р.) Страховання життя, страхування медичних витрат, страхування здоров'я на випадок хвороби, пенсійне страхування, медичне страхування (1671,6 млн грн у 2017 р. в Україні)	Ресурси СК, Пенсійний фонд, ресурси регіональних бюджетів
--	--------------------	-----------------------------------	--	---

Джерело: сформовано автором на підставі [72; 216-218]

Висновки. Таким чином, усі передбачені у сценарії програми страхування виконують економічну функцію страхування і прямо впливають на організаційно-економічний механізм державного регулювання раціонального водокористування. Страхування зазначених ризиків не є взаємозамінним, однак може формувати декілька страхових продуктів, поєднаних за ознакою кінцевого вигодонабувача. Оптимальною базою для створення таких продуктів є готові продукти страхового ринку України, що, як показує статистика виплат, є достатньо розвиненими, функціональними та інтегрованими у сучасну економіку України. Очікувані ефекти від екологічного страхування полягають у фінансовій стабілізації; зростанні виробництва, орієнтованого на раціональне природокористування; підвищенні інвестиційної привабливості страхувальників; зменшенні відрахувань у державу внаслідок штрафів, перевищень лімітів, забруднення водних ресурсів, а також соціальних відрахувань; підвищенні екологічності товарів та зменшення їх водомісткості; стимулюванні вторинного водокористування та запровадження замкнених циклів водокористування. Виконання екологічних ефектів внаслідок запровадження даного сценарію покладене стабілізувати водні екосистеми. Соціальний ефект страхування формує гарантування відшкодування збитків, а медичний, відповідно, зменшення рівня захворюваності внаслідок забруднення водних ресурсів та зростання тривалості життя населення. Розглядаємо також культурно-естетичний ефект, що опосередковано впливає на рекреаційну сферу у контексті водних ресурсів і полягає у збереженні флори та фауни водних екосистем.

Література.

1. Проект Закону про екологічне страхування. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=1046&skl=5
2. Вовчак О.Д. Страхування: Навч.пос. /Вовчак О.Д/- Львів: "Новий Світ — 2000", 2006. — 480 с.
3. Федорчак О. В. Класифікація механізмів державного управління О. В. Федорчак // Демократичне врядування : наук. вісн. — 2008. — Вип. 1. — Львів : ЛРІДУ НАДУ <http://www.academy.lviv.ua>.
4. Осадець С.С. Страхування /підручник /вид. 2-ге/ ред. /С.С.Осадець/ — К.: КНЕУ, 2002. — 599 с. 33
5. Юрій С.І., Шаварина М.П., Шаманська Н.В. Соціальне страхування: Підручник для студ. вищих навч.закладів. — К. : Кондор, 2004. — 464с
6. Радецька О.О. Ринок страхування життя в Україні: проблеми та перспективи розвитку/ О.О. Радецька // Вісник Хмельницького національного університет. - 2009. - № 6 - Т.1. - С. 222-224.
7. Хмелевський О.В. Страхування за умов фінансової кризи: тенденції розвитку та елементи поживлення/ О.В. Хмелевський // Вісник Хмельницького національного університету. 2009, - № 2 - Т. 1 - С.106-109
8. Журавка О. С., Бочкарева Т. О Фінансова безпека сучасного страхового ринку України [Текст] / О. С. Журавка // Економіка. Фінанси. Право. — 2015.— №6/1.— С. 57-65.

References.

1. Draft Law on Environmental Insurance. Available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=1046&skl=5. (Accessed: 15 Feb 2019).
2. Vovchak O. D. (2006), *Strakhuvannia* [Insurance], Novuy Svit, Lviv, Ukraine.
3. Fedorchak O. V. (2008), *Klasyfikatsiya mekhanizmv derzhavnogo upravlinnia* [Classification of government mechanisms], Lviv, Ukraine.
4. Osadets S. S. (2002), *Strakhuvannia* [Insurance], KNEU, Kyiv, Ukraine.
5. Yuriy S. I., Shavarina M. P., Shamanska N. V. (2004), *Socialne strakhuvannia* [Social Insurance], Kondor, Kyiv, Ukraine.
6. Radetska O. O. (2009), *Rynok strakhuvannia zhyttia v Ukrayini: problem I perspektyvy rozvytku* [Life insurance market in Ukraine: problems and prospects], Khmelnytsk, Ukraine.
7. Khmelevskiy O. V. (2009), *Strakhuvannia za umov finansovoyi kryzy: tendentsiyi rozvytku ta element pozhvavlennia* [Financial crisis insurance: development trends and elements of recovery], Khmelnytsk, Ukraine.
8. Zhuravka O. S., Bochkariova T. O. (2015), *Finansova bezpeka suchasnogo strahovogo rynku Ukrayiny* [Financial security of the modern insurance market of Ukraine], Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2019 р.